

BADIIY ASARNI DIDAKTIK O'YINLAR ORQALI O'QITISH METODIKASI

UBAYDULLAYEVA JAMILA XURRAMOVNA

*Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti
o'zbek tili va adabiyoti kafedrasi o'qituvchisi*

Annotatsiya: Ushbu maqola o'qituvchilarga badiiy asarlarni o'quvchilar bilan birgalikda interfaol va qiziqarli tarzda tahlil qilish usullarini taklif etadi. maqolada Migel de Servantesning "Don Kixot" romani va Normurod Norqobilning "Oqbo'yin" qissasi misolida didaktik o'yinlardan foydalanishning amaliy namunalari keltirilgan. Unda, o'yin qoidalarining batafsil bayoni, maqsadlari, hamda o'quvchilarga ko'zlangan foydasi yoritilgan. Mazkur metodik qo'llanma o'qituvchilarga badiiy asarlarni tahlil qilishda ijodiy yondashuvni qo'llash, o'quvchilarning adabiyotga bo'lgan qiziqishini oshirish va ularning tanqidiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirishga ko'maklashadi.

Abstract: This article offers teachers methods for analyzing works of art together with students in an interactive and interesting way. The article presents practical examples of the use of didactic games on the example of Miguel de Cervantes' novel "Don Quixote" and Normurod Norqobil's story "Oqboyin". It provides a detailed description of the rules of the game, its goals, and the intended benefits for students. This methodological guide will help teachers apply a creative approach to analyzing works of art, increase students' interest in literature, and develop their critical thinking skills.

Kirish

Badiiy asarlarni tahlil qilish o'quvchilarning adabiyotga bo'lgan qiziqishini oshirish, estetik didini shakllantirish, nutq madaniyatini rivojlantirish va tanqidiy fikrlash qobiliyatini o'stirishda muhim ahamiyatga ega. An'anaviy tahlil usullari bilan bir qatorda didaktik o'yinlardan foydalanish o'quvchilarni faollashtiradi, ularning asarni tushunishini chuqurlashtiradi va o'quv jarayonini

qiziqarliroq qiladi. Ushbu metodik tavsiya didaktik o'yinlar orqali badiiy asarlarni tahlil qilishning samarali usullarini ko'rsatib beradi. Badiiy asarlarni tahlil qilish o'quvchilarning estetik didini shakllantirish, nutq madaniyatini rivojlantirish va tanqidiy fikrlash qobiliyatini o'stirishda muhim ahamiyatga ega. Ushbu metodik tavsiya Migel de Servantesning "Don Kixot" romani va "Baliq ovi" hikoyasi misolida didaktik o'yinlar orqali badiiy asarlarni tahlil qilishning samarali usullarini ko'rsatib beradi. O'qituvchilarga badiiy asarlarni tahlil qilishda didaktik o'yinlardan foydalanishning nazariy asoslarini va amaliy usullarini taqdim etish. O'quvchilarda adabiyotga bo'lgan qiziqishni oshirish, tanqidiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirish va tahlil ko'nikmalarini shakllantirish. Ta'limiy maqsadlarga erishish uchun mo'ljallangan, qoidalar asosida tashkil etiladigan faoliyat. Badiiy asarning mazmuni, g'oyasi, kompozitsiyasi, obrazlar tizimi va badiiy tasvir vositalarini o'rganish jarayoni. O'quvchilarning o'quv jarayonida faol ishtirok etishini ta'minlaydigan ta'lim usuli.

Badiiy asarlarni metodik o'yinlar orqali tahlil qilish o'quv jarayonini qiziqarli va samarali qilishga yordam beradi. Ushbu metodik tavsiyada keltirilgan o'yinlar o'qituvchilarga asarlarni tahlil qilishning yangi usullarini o'zlashtirishga va o'quvchilarda adabiyotga bo'lgan mehrni oshirishga ko'maklashadi.

Yosh o'qituvchiga metodik tavsiyalar:

1. O'yinlarni asarning mazmuni va o'quvchilarning yoshiga mos ravishda tanlang.
2. O'yin qoidalarini aniq va tushunarli tushuntiring.
3. O'yinlarni o'tkazish uchun yetarli vaqt ajrating.
4. O'quvchilarning faol ishtirokini rag'batlantiring.
5. O'yin yakunida muhokama o'tkazing va xulosalar chiqaring.
6. Har bir o'quvchining fikrini hurmat qiling.

Maktab o'qituvchisi adabiyot daraslarni Metodik o'yinlar orqali tashkil etsa quyidagi afzalliklarga ega bo'lishadi:

1. O'quv jarayonini qiziqarli va jozibali qiladi;
2. O'quvchilarning faolligini oshiradi;

3. O'zaro hamkorlik va jamoaviy ishlash ko'nikmalarini rivojlantiradi;
4. Tanqidiy fikrlash, muammolarni hal qilish va qaror qabul qilish qobiliyatlarini o'stiradi;

5. O'quv materialini yaxshiroq eslab qolishga yordam beradi.

Migel de Servantes Saavedra. «Don Kixot sarguzashtlari» romani bo'yicha **topshiriqlar va yechimlar**

Roman haqida umumiy ma'lumot:

1. Muallif: Migel de Servantes Saavedra
2. Nomi: «Don Kixot sarguzashtlari» («El ingenioso hidalgo Don Quijote de la Mancha»)
3. Yaratilgan yili: I qism – 1605-yil, II qism – 1615- yil
4. Janri: Roman, parodiya, pikaresk roman
5. Asosiy mavzular: Idealizm va realizm, aql va aqldan ozish, hayotning ma'nosi, ezgulik va yomonlik, muhabbat va sadoqat, jamiyat va shaxs.

Asar bo'yicha topshiriqlar topshiriqlar va yechimlar

1-Topshiriq: Don Kixot obrazining xususiyatlarini tahlil qiling. Uning idealizmi, romantizmi va jamiyatga qarshi kurashi nimadan iborat?

• **Yechim:** Don Kixot - o'z xayolotida yaratgan dunyosiga ishongan, ritsarlik romanlarini o'qib, o'zini ritsar deb tasavvur qilgan kishi. Uning idealizmi jamiyatdagi adolatsizlikka qarshi kurashish, nochorlarga yordam berish va o'z sevgilisi Dulsineya Tobosoni himoya qilishda namoyon bo'ladi. Uning romantizmi voqelikni ideal ko'rinishda tasavvur qilishga, har bir hodisada ritsarlik romanlaridagi sarguzashtlarni ko'rishga intilishida aks etadi. Don Kixotning jamiyatga qarshi kurashi - bu mavjud tartiblarga rozi bo'lmaslik, o'z g'oyalari uchun kurashish va jamiyatning befarqligiga qarshi norozilik bildirishdir.

2-Topshiriq: Sancho Panza obrazi Don Kixot obraziga qanday qarama-qarshi qo'yilgan? Uning realizmi va pragmatizmi nimada ko'rinadi?

Yechim: Sancho Panza Don Kixotning sodiq sherigi va uning idealizmiga qarshi turuvchi realist obrazdir. U oddiy dehqon, moddiy manfaatlarini

ko'zlaydigan, hayotga amaliy nuqtai nazardan qaraydigan inson. Sanço Panza Don Kixotning sarguzashtlariga uning xizmatkori bo'lish orqali yaxshiroq hayotga erishish umidi bilan qo'shiladi. U Don Kixotning xayolotiga ishongan holda unga yordam beradi, lekin ayni paytda voqelikni to'g'ri baholashga harakat qiladi va Don Kixotni aqldan ozishdan qaytarishga urinadi.

3-topshiriq: Romanda idealizm va realizm o'rtasidagi ziddiyat qanday aks ettirilgan? Bu ziddiyat Don Kixot va Sanço Panza o'rtasidagi munosabatlarda qanday namoyon bo'ladi?

Yechim: Romanda idealizm va realizm o'rtasidagi ziddiyat Don Kixotning xayoliy dunyosi va Sanço Panzaning voqelikka asoslangan dunyoqarashi o'rtasida namoyon bo'ladi. Don Kixot har bir hodisada ritsarlik romanlaridagi sarguzashtlarni ko'rsa, Sanço Panza voqelikni to'g'ri baholashga harakat qiladi. Bu ziddiyat Don Kixot va Sanço Panza o'rtasidagi munosabatlarda ham aks etadi. Don Kixot Sanço Panzani o'z idealizmiga ishontirishga harakat qilsa, Sanço Panza Don Kixotni voqelikka qaytarishga urinadi.

4-topshiriq: Romanning asosiy g'oyasi nimadan iborat? Servantes o'quvchilarga nima demoqchi bo'lgan?

Yechim: Romanning asosiy g'oyasi - insonning idealga intilishi, hayotning ma'nosi, ezgulik va yomonlik o'rtasidagi kurash, aql va aqldan ozish masalalaridir. Servantes o'quvchilarga idealizmning xavfli tomonlarini ko'rsatish bilan birga, insonning o'z orzulari uchun kurashishga bo'lgan intilishini qadrlashni, voqelikni to'g'ri baholashni va hayotning ma'nosini topishga harakat qilishni uqtirmoqchi bo'lgan.

5-topshiriq: Romanning janri va kompozitsiyasini tahlil qiling. Romanning parodiya, pikaresk roman janrlariga aloqadorligini asoslab bering.

Yechim: «Don Kixot sarguzashtlari» romani - ritsarlik romanlariga parodiya, chunki unda ritsarlik romanlaridagi qahramonlarning xatti-harakatlari va sarguzashtlari hajviy tarzda tasvirlangan. Shuningdek, roman pikaresk roman janriga ham xos, chunki unda bosh qahramonning turli sarguzashtlari, jamiyatning quyi tabaqalaridagi hayoti tasvirlangan. Roman ikki qismdan iborat

bo'lib, har bir qism Don Kixot va Sanço Panzaning turli sarguzashtlarini o'z ichiga oladi.

“Tezkor savol-javob” metodi

Rivojlantiruvchi maqsadi: Asarning mazmunini yaxshiroq eslab qolish, faktlarni aniqlash ko'nikmasini rivojlantirish.

Qoidalar: O'qituvchi asardan savollar beradi, o'quvchilar savollarga tez va to'g'ri javob berishga harakat qiladilar.

Misol: «O'tkan kunlar» romanida Otabekning sevgilisi kim?» , «Don Kixotning oti nima deb ataladi?»

“Obrazlar galariyasi” metodi

Rivojlantiruvchi maqsadi: Asar qahramonlarining xarakterini tahlil qilish, ularning o'ziga xos xususiyatlarini aniqlash.

Qoidalar: O'quvchilar asar qahramonlarining rasmlarini chizadilar va ularning xarakterini tavsiflaydilar.

Misol: O'quvchilar Otabek, Kumush, Don Kixot, Sanço Panza kabi qahramonlarning rasmlarini chizadilar va ularning xarakterini ta'riflaydilar.

“Sahna” metodi

- Maqsadi: Asarning voqealarini jonlantirish, qahramonlar xarakterini chuqurroq tushunish.

- Qoidalar: O'quvchilar asardan bir parchani tanlab, sahna ko'rinishi namoyish etadilar.

- Misol: «O'tkan kunlar» romanidan Otabek va Kumushning uchrashuvi, «Don Kixot» dan Don Kixotning yel tegirmoniga hujumi kabi sahnalarni jonlantirish.

“Eksponat” metodi

- Maqsadi: Asarga oid muhim detallarni aniqlash, ularning ramziy ma'nosini tushunish.

- Qoidalar: O'quvchilar asarga tegishli bo'lgan buyumlarni (qalqon, qilich, xat, kitob va h.k.) «muzey eksponati» sifatida taqdim etadilar va ularning ahamiyatini tushuntiradilar.

- Misol: «O'tkan kunlar» romanidan Kumushning xati, «Don Kixot» dan Don Kixotning dubulg'asi kabi buyumlarni taqdim etish.

«Munozara» metodi

aqsadi: Asardagi muammolarni tahlil qilish, turli nuqtai nazarlarni ifodalash.

- Qoidalar: O'quvchilar ikki guruhga bo'linadilar va asardagi muammo bo'yicha munozara o'tkazadilar.

- Misol: «Don Kixotning harakatlari ahmoqlikmi yoki qahramonlikmi?» , «O'tkan kunlar» romanida Otabekning sevgisi to'g'rimi yoki noto'g'rimi?» kabi mavzularda munozara o'tkazish.

«Besh qator» (Sinkveyn) metodi

- Maqsadi: Asar haqidagi fikrlarni qisqa va lo'nda ifodalash.
- Qoidalar:
 1. Birinchi qator: Asosiy so'z (ot).
 2. Ikkinchi qator: Ikki sifat.
 3. Uchinchi qator: Uch fe'l.
 4. To'rtinchi qator: Asosiy so'z haqidagi to'rt so'zdan iborat gap.
 5. Beshinchi qator: Sinonim so'z (yakuniy xulosa).
- Misol:
 - Don Kixot
 - Aqlli, sevuvchi
 - O'qiydi, ishlaydi, kurashadi
 - Vatan uchun jonini beradi
 - Qahramon

«Don Kixotning sarguzashtlari» xaritasi metodi

Maqsadi: Asarning syujetini yaxshiroq eslab qolish, voqealar ketma-ketligini aniqlash.

Qoidalar: O'quvchilar Don Kixotning sarguzashtlari joylarini xaritada belgilaydilar va har bir joyda sodir bo'lgan voqealarni qisqacha yozadilar.

Misol: Yel tegirmonlari, mehmonxona, o'rmon va h.k. joylarni xaritada belgilash va har bir joyda sodir bo'lgan voqealarni yozish.

«Don Kixotning dubulg'asi» metodi

Qoidalar: O'quvchilar Don Kixotning dubulg'asi nimalarni anglatishini yozadilar (aqldan ozish, himoya, o'ziga xoslik, idealizm va h.k.) va dubulg'aning romandagi o'rnini izohlaydilar Don Kixotga dubulg'aga o'xshagan qog'ozda maktub yozadi. Unga maslahat beradilar, fikrlarini bildiradilar yoki savollar beradilar.

Maqsadi: Qahramon bilan empatiya qilish, uning xatolarini tushunish, Dubulg'aning ramziy ma'nosini tahlil qilish, asarning asosiy g'oyasini tushunish.

Xulosa

Badiiy asarlarni tahlil qilish o'quvchilarning adabiyotga bo'lgan qiziqishini oshirish, estetik didini shakllantirish, nutq madaniyatini rivojlantirish va tanqidiy fikrlash qobiliyatini o'stirishda muhim ahamiyatga ega. An'anaviy tahlil usullari bilan bir qatorda didaktik o'yinlardan foydalanish o'quvchilarni faollashtiradi, asarni tushunishni chuqurlashtiradi va o'quv jarayonini qiziqarliroq qiladi. Ushbu metodik tavsiya Migel de Servantesning "Don Kixot" romani va hikoya misolida didaktik o'yinlar orqali badiiy asarlarni tahlil qilishning samarali usullarini ko'rsatib beradi. Maqsad – o'qituvchilarga ushbu yondashuvning nazariy va amaliy asoslarini taqdim etish, o'quvchilarda adabiyotga mehr uyg'otish, tahlil ko'nikmalarini shakllantirish hamda tanqidiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirishdan iborat. Ushbu metodik to'plam "Don Kixot" romani va "Oqbo'yin" qissasini o'rganish jarayonini interfaol va samarali tashkil etishga qaratilgan. Unda taqdim etilgan loyiha, metodik o'yinlar, topshiriqlar va savollar o'qituvchilarga adabiyot darslarini qiziqarli va unumli o'tkazish, o'quvchilarda tanqidiy fikrlash, tahlil qila olish, ijodiy yondashuv va empatiya tuyg'ularini rivojlantirish imkonini beradi. Ushbu qo'llanma orqali o'qituvchilar o'quvchilarning yosh xususiyatlarini hisobga olgan holda, darslarni moslashtirish

va ularning faol ishtirokini ta'minlash orqali yanada yuqori natijalarga erishishlari mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

- To'xliyev B. Adabiyot o'qitish metodikasi. O'quv qo'llanma. -T.:
. Alisher Navoiy nomidagi O'zbekiston Milliy kutubxonasi nashriyotiti.
2010. 167 b.
- Adabiyot o'qitish metodikasi .O'quv qo'llanma: Q. Husanboyeva, R.
. Niyozmetova.: «Barkamol fayz media» nashriyoti, 2018-yil. - 352 bet.
- Qozoqboy Yo'ldosh, Muhayyo Yo'ldosh. Badiiy tahlil asoslari.
. Toshkent, Kamalak, 2016.
4. Adabiyot [Matn]: 10-sinf uchun darslik / Z. I. Mirzayeva, K. Q. Djalilov.
–Toshkent: Respublika ta'lim markazi, 2022. – 312 b.